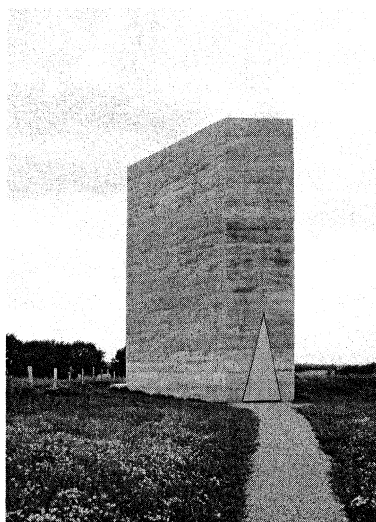

Török Tamás

Lélek a házban*

Ha kortárs templomépítészet,¹ akkor itt egy súlyos ellentmondás: hogyan lehet a velejé-ig, mélységesen profán egy szakrális funkciójú épület? Természetesen úgy, hogy az építészet, mint mindig, híven leképezi korát és a társadalmat, amely létrehozta. Ez pedig egy alapvetően profán kor² és szekuláris társadalom, amely még templomépítésben sem tudja meghazudtolni önmagát, sőt, egyáltalán a valóságban sem — de ennek kifejtése elég messzire vezetne. Hiába a megfeszített didaxis az organikusoknál, a pedáns szöszmötölés a téglafileknél vagy a bődületesen nagy gesztusok a nemzetközi sztároknál, a kulcsszereplő, a lélek, rendszerint kisiklik a kezük közül (még szép). A finnek is hiába mutogatják az erdőt az üvegfalon keresztül, és *Tadao Ando* tökéletes nyersbeton falai sem lépnek át az anyagi perfekcionizmus révén a spirituális szférába — hogy csak két nagyobb klasszikust említsünk. Talán *Peter Zumthorn*nak³ sikerült a *mechernichi Bruder Klaus*-kápolnával,⁴ de ez elszigetelt eset, és ott a szerző mert elég nagy tétben játszani (konkrétan a tűzzel).⁵

* Eredetileg az Építészfórum c. internetes lapon jelent meg (<http://epiteszforum.hu/node/12841>). Kissé módosított újraközlése a szerző és az Építészfórum (Pásztor Erika Katalina) engedélyével.

¹ <http://szakralis.wordpress.com/epuletek/>

² <http://www.epiteszforum.hu/node/12462>

³ <http://www.danda.be/gallery/architect/peter-zumthor/>

⁴ http://www.danda.be/gallery/bruder_klaus_chapel/

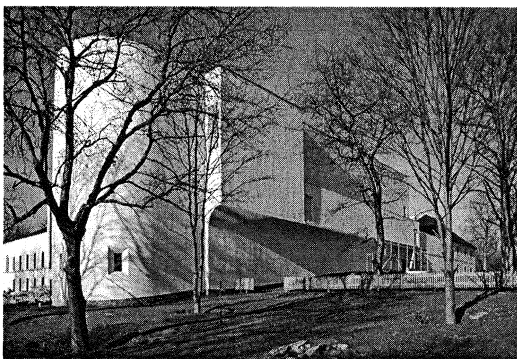
⁵ Az épület belső terét farönkzszaluzattal alakították ki, amelyet a betonháj elkészülte után egyszerűen kiégettek. Ld. http://www.baunetz.de/meldungen/Meldungen_Zumthor-Kapelle_in_der_Eifel_geweiht_27348.html?bild=3

Így aztán a debreceni MODEM⁶ kiállításának címe sem igaz már: a mindenség jellemzően nem referencia a mai ember számára, a végletesen analitikus gondolkodás nem abszolút rendhez, nem a mindenséghez viszonyít, Pilinszky metaforája is a gótikus katedrálisokra vonatkozik, bár azokra sem feltétlenül és teljes mértékben állja meg a helyét. Maga a tárlat⁷ azonban nagyon alapos, bőszes,⁸ reprezentatív válogatás elsősorban megépült magyar munkákból.

A kiállítást kísérő, a kortárs templomépítéssel témája köré szervezett nemzetközi konferenciát június 6-án tartották. A fenti kérdéseket egyedül *Makovecz Imre* érintette. Vagyis ahogy a gyakorlatban, úgy az elméletben is kézenfekvőnek veszi a szakma nagyobbik része, hogy a szakrális épülethez elegendő az illedelmesebb építészeti viselkedés vagy a jól szájbarágott Üzenet, esetleg a minimalizmus. Akadémikusan bornírt előadáscímek azért voltak bőven, de ezek nélkül nem konferencia a konferencia.

Wesselényi-Garay Andor (a kiállítás kurátora) már máskor is kifejtett tézise szerint a kortárs nem aktualitást, színvonalat, modernséget stb. jelent, hanem az egyidejűleg érvényesülő, domináns hagyományt. Amely a magyar (templom)építészetben a historizálás, a posztmodern attitűd, a formai ismétlés és egy sajátos szellemi kontextus elemeiből épül fel. Kérdés, hogy mi különbözteti meg az ismétlés itt tárgyalt jelenségét a szellemi kényelmességtől, az inenció hiányától, de ez egy másik lapra tartozik.

Szekán János a kassai építészkar tanárai által tervezett templomokat mutattott. Ezt a válogatási elvet igazolhatta volna az építészeti színvonal vagy leg-

alább egy sajátos helyi karakter, de a megjelenő munkák egyikkel sem rendelkeztek. Mindenesetre nem a kortárs szlovák építészet reprezentatív keresztmetszetét kaptuk, ezt a fajta gyámoltalan, szívszorító provincialitást ott is sokszorosan meghaladták már.

A Novy Dvur-ban épült, szép médiakarriert befutó monostor⁹ tervezésében *John Pawson* helyi partnere volt irodájával *Jan Soukup* plzeňi építész. Elmondása szerint ezzel az együttessel jelent meg Nyugat-Bohémában, Csehország hangsúlyosan szekuláris tartományában a kortárs egyházi építészet (kb. hatvan éves szünet után!).

⁶ <http://www.modemart.hu/> — A 2009. március 21. és július 5. közt megrendezett kiállítás címe: A mindenség modellje — Kortárs magyar templomépítészet. [Idézet Pilinszky János Gótika című verséből: „A mindenség modellje, áll a templom”. A *Felelős szerk.*]

⁷ <http://www.epiteszforum.hu/node/12183>

⁸ <http://www.es.hu/?view=doc;23047>

⁹ <http://www.epiteszforum.hu/node/6346>

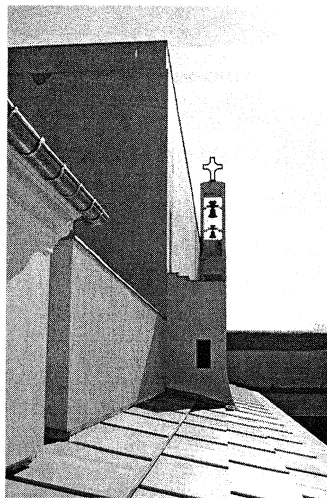
És torzító hatású médiakarrier ide, banálissá abuzált minimalizmus oda, ez a munka mégiscsak nagyságrendekkel magasabb minőséget képvisel, mint a konferencián és a kiállításon megjelenő átlagszínvonal.

A konferencia legfontosabb, legrelevánsabb előadását egy laikus, *Földvály Miklós István* liturgiátörténész tartotta. Amit elmondott, az talán segíthet abban, hogy a magyar templomtervezés kimozduljon a tanácstalan (és hiteltelen) esztétizálás és az illedelmes óvatoskodás köréből. Arra hívta fel a figyelmet, hogy a liturgia tulajdonképpen egy funkció, így a templomtervezés funkcionális feladatnak tekinthető (a szakmai közfelfogással ellentétben). Továbbmenve arról beszélt, hogy a jelenleg általánosnak tekinthető

(római katolikus) liturgikus igények egy egyszerűsített, ha úgy tetszik, szegényesebb szertartásrendet vesznek alapul, ami a templomok térszerkezetét és berendezését egyaránt érinti. Az előadó maga is tagja egy, a gazdagabb liturgiát felkaroló, gyakorló közösségnek (Szent Mihály Laikus Káptalan). Arra bízta az építészeket, hogy akár az egyházi megrendelővel szemben is képviseljék az építészetileg nagyobb potenciált hordozó, háttérbe szorított hagyományos római liturgiát — így a jobb terek jobb liturgia ihletőivé válhatnak.

Előadásában médiumként értelmezte a templomépületet *Csanády Gábor*, azt vizsgálva, hogy miképpen válhat az építető közösség identitását megjelenítő felületté. Kritikai élű megállapításokkal támasztotta alá konklúzióját, hogy lehetséges ez a fajta reprezentáció, sőt, szükséges is, mert a kortárs templomok esetében ezen áll vagy bukik az épület sikere, vagyis hogy befogadja-e a közösség, amelynek épül. Az előadó szerint ez nem sikerült Zumthornak a Sogn Benedetg-kápolnával¹⁰ (Sumvitg, Graubünden kanton, Svájc) és Nagy Tamásnak a gödöllői római katolikus templommal.¹¹

Makovecz Imre (természetesen) metafizikus gondolatmenetekké szőtt, korábról már ismerős kinyilatkoztatásokat közölt arra vonatkozólag, hogy milyenek kell lennie egy templomnak. A rögtönzött sajtókonferencián ezt így fogalmazta meg: nem „iparművészeti és mérnöki szinten összekutyult szarlapátolás”, hanem „a valódi átváltozás és üdvözülés helyszíne”. Ezek valóban releváns felvetések, és Makovecz tisztességesen bevallotta a végén, hogy neki még nem sikerült megugrani ezt a magasságot, bár igyekszik. A rövid, borítékról felolvasott manifesztum után egy röpke negyven perces imázsfilm vetített a közönségnek, benne a paksi, a százhalombattai és a siófoki templomokkal, ha

¹⁰ http://www.danda.be/gallery/sogn_benedetg_chapel/ — Caplutta da Sogn Benedetg rétorománul: Szent Benedek-kápolna.

¹¹ <http://www.epiteszforum.hu/node/7007>

valaki még nem ismerte volna őket. Merthogy „nem a szokásos, agyoncsócsált értelmiségi szöveg visz előbbre, hanem valami más”.

Szuverén és koherens gondolkodásról tanúskodott *Heinz Tesar*¹² előadása, ami egyrészt feltűnő és tanulságos módon a híres építészek attribútuma, másrészt akkor is tiszteletre méltó, ha a végtermék, az épület végül nem minden esetben felel meg ennek a tisztaságnak — mint ahogy itt sem.

Gonosz játékot űzött hallgatóival *Jerzy Uścińowicz*, aki a kortárs lengyel építészetről beszélve a gótikától (!) indított, és a gótikus formálás bizánci falfestéssel létrejött szimbiózisán szemléltette nyugati-latin és keleti-bizánci aspektusok keveredését, amit a lengyel kultúra jellegzetességeként mutatott be (ld. Gdańsk–Trieszt tengely).¹³ Sorjáztak a bizánci freskókkal díszített gótikus téglatemplomok, és a tagolatlan monotóniával, alig érthető angolsággal felolvasott előadásba belekábult néző észre sem vette, hogy már a huszadik század nyolcvanas éveinél járunk. Valahogy konzerválódtak a jól bevált megoldások, úgy látszik. Ekkor még éppen időben eszmélt az ember, mert következtek *Jerzy Nowosielski*¹⁴ templomi falképei, amik elsőre, projektoron vetítve revelatív élményt jelentettek. A gyakran deszkával zsaluzott nyersbeton felületre vagy téglafalazatra közvetlenül festett képek meggyőzően illesztik be az ikonfestészet elemeit egy kortárs kontextusba. Mintha *Váli Dezső*¹⁵ meditatív atmoszférájú képein emberalakok jelennének meg. Az iszonyatosan mesterkéltné, az absztrakt giccsel korszerűsködő nyugati egyházművészetben eddig nem látott kvalitások, erő és hitelesség. Sajnos nem mondható el ugyanez a templomokról, amelyeknek a falán láthatók. A levetített munkákról gyakorlatilag nem tud¹⁶ az internet, a táblaképekről van valamennyi¹⁷ anyag¹⁸ (és egy építészeti vázlat).¹⁹

Szabó István a kiállításon szereplő Táltos utcai templomának (Buda) inadekvát, de lefegyverző ipari nagyvonalúsága mellett a *Nowosielski*-festmények voltak a konferencia nagy felfedezései. A templomot azóta finom érzékkel felújították,²⁰ így most siralmas árnyéka régi önmagának, sikerült minden értékétől megfosztva átlökni az építészeti senkiföldjére.

A műszak végére felgyülemlett két és fél óras csúszás felzabálta az időt *Vukosavljev Zorán* előadása elől, aki a MÁV-menetrenddel szemben végül a rövidebbet húzta.

¹² <http://www.epiteszforum.hu/taxonomy/term/4015>

¹³ <http://wergida.blogspot.com/2009/05/tengelyen-tul.html>

¹⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Jerzy_Nowosielski; http://www.culture.pl/en/culture/artykuly/os_nowosielski_jerzy

¹⁵ <http://www.deske.hu>

¹⁶ <http://images.google.hu/images?hl=hu&client=firefox-a&rls=org.mozilla:hu:official&um=1&q=%22jerzy+nowosielski%22&sa=N&start=0&endsp=18>

¹⁷ http://www.cerkiew.net.pl/Galerie_foto/lkony/katedra_wroclaw.php

¹⁸ http://www.krakow.pl/en/kultura/krakow_miasto_artystow/img/n001s.jpg

¹⁹ <http://krakow.gazeta.pl/krakow/1,35796,4971917.html> — ez időközben sajnos eltűnt.

²⁰ <http://www.comp-press-data.hu/Portal/Archives/Hegy/2003/17/he04.pdf>